

Fig. 1. Kirken set fra nordøst. KdeFL fot. 1990. - *The church seen from the north-east.*

SØBY KIRKE

GJERN HERRED

Lokaliteten omtales første gang 1323,¹ mens kirken tidligst nævnes 1524,² da den måtte bidrage med 12 mark i den såkaldte landehjælp. Det er usikkert, om kirken før reformationen hørte under klosteret i Tvilum (jfr. s. 3393 og 3544), men senere var den i en periode kongelig besiddelse. Direkte nævnes dette ejerforhold først 1666,³ men fremgår indirekte tidligere. 1591⁴ var kronens part af sognets korntiende forlenet på livstid til Lauritz Friis, og 1619⁵ havde Christoffer Gersdorff (til Søbygård (i sognet, jfr. s. 3544) o.a.), der var kirkens værge (jfr. prædike-stol), i »omtrent otte år« ikke indbetalt den del af provstekornet, som han var Silkeborg len skyldig.

1594 havde »menige sognemænd« berettet, at kirken var »meget bygfældig«, og kongen bad derfor lensmanden på Silkeborg slot undersøge sagen. Året efter fik lensmanden besked om, at kongen havde

bevilget en læst rug og 4000 mursten, der skulle være fremme ved kirken »en gang inden foråret«.⁶

Søby kirke henlagdes 1717 under Skanderborg rytterdistrikt⁷ (jfr. ↑pulpiturer). På auktionen 1767 over distriktets ejendomme gik kirken i første omgang til Mogens Beringskjold; men ligesom det var tilfældet med Skorup og Sporup kirker (s. 3369 og 3569), betalte han ikke for sin erhvervelse. 1770 solgte kongen kirken og Søbygård til etatsråd H. H. de Lichtenberg.⁸ 1779⁹ videresolgtes gård og kirke til grev Erhard Wedel-Friis til Frijsenborg, og kirken forblev under denne gård, indtil den overgik til selveje 1. juli 1921.

1578¹⁰ var sognet *anneks* til Haurum (Houlbjerg herred, Viborg amt), og denne ordning varede til 1812,¹¹ da Søby gjordes til anneks til Hammel-Voldby pastorat.

Kirken ligger højt og er synlig viden om i det åbne landskab, hvis mildt rundede former er tegnet med store linier. Den befinder sig centralt i sit sogn, i udkanten af landsbyen Svenstrup, der er områdets største bebyggelse. Jævnligt kaldes kirken derfor Svenstrup kirke. En fjerding vej nordvest for kirken, i dalen, der rummer Søbygård sø og gennemstrømmes af Gjern å, ligger hovedgården Søbygård (jfr. fig. 25), hvorunder kirken har hørt i en eller flere perioder.

Kirkegården, der 1919¹² modtog en større *udvidelse* mod syd, *hegnes* på alle sider med stengærder, der jævnligt er blevet omsat eller fornyet, siden de nævnes første gang i begyndelsen af 1700'erne.¹³ På den tid lå kirkegården »øde«, og det var »fortrydeligt at se, hvorledes de døde grave bliver nedtrådte og af svin skammeligt omrodet«.

Hovedindgangen sidder på vestsiden og er udformet med sortmalede trætræmme-fløje; desuden er der i østdiget en fodgængerlæge med rødbrune trætræmmes. Den er nu ude af brug, men stod tidligere i forbindelse med en sti til landsbyen. En gang fra lågen til våbenhuset er nævnt 1830.¹⁴ Indgangene omtales tidligst år 1700,¹³ da synet ønskede lågerne fornyet. En reparation fandt sted 1804.¹⁵ Af synsprotokollens beskrivelse 1862 fremgår, at hovedporten havde to låger, der var fremstillet af Smiths jernstøberi i Randers og året før hængt op på jernstolper;¹⁶ porten sad midt på vestsiden, men i forbindelse med en mindre arealregulering 1867 blev den flyttet et stykke sydpå.¹⁷ 1884¹⁶ lavede snedker J. P. Würtz i Hammel en ny låge.

Bygninger på og ved kirkegården. Det hvidkalkede, teglhængte *ligkapel* nordvest for kirken er opført 1924 efter tegning af J. Moll. Ved siden af, men uden for diget, er et rødstenshus med sort paptag, der efter ombygning 1971 indeholder fyr, toiletter og redskabsrum. En fæstald med vognremise til brug for præstens heste blev rejst 1879 og nævnes sidste gang tyve år senere, da tagets spån blev fornyet.¹⁸

Beplantningen på kirkegården, hvor der 1850¹⁹ blev planeret og anlagt (supplerende) gange, består af ældre elme langs det nordre og østre dige.

På de samme sider og i syd er der desuden nysatte asketræer. 20 popler, der plantedes 1877,¹⁶ er sporløst forsvundne.

BYGNING

Kirken består af kor og skib, der vel er rejst omkring år 1200, snarere efter end før, og hvortil der, antagelig i senmiddelalderen, er føjet et vesttårn. I samme periode indbyggedes hvælv i koret. Tårnet er siden blevet ændret og 1857 forsynet med det eksisterende spir. Ved en »hovedreparation« 1866 sløjfedes et f-våbenhus, der stod foran syddøren og var opført i 1700'erne som afløser for et ældre. Ved våbenhusets nedrivning blev kirkens indgang forlagt til tårnet. Orienteringen har en mindre afvigelse mod syd.²⁰

Hvad proportionering angår, er bygningens oprindelige afsnit, kor og skib, beslægtet med en hovedpart af herredets øvrige kirker: Korets udvendige bredde svarer til længden, og dets langmure flugter med de øst-vestgående vægge i skibet; dette er, som så mange andre kirker i herredet (jfr. f.eks. Voldby, s. 3502), tilnærmelsesvist disponeret i forholdet 1 til $\sqrt{3}$.

På en 4-7 cm fremspringende skråkantsokkel er murene rejst af granitkvadre, hvor stenenes geologiske forskellighed frembringer facadernes flotte farvespil. Som vanligt aftager skiftehøjden

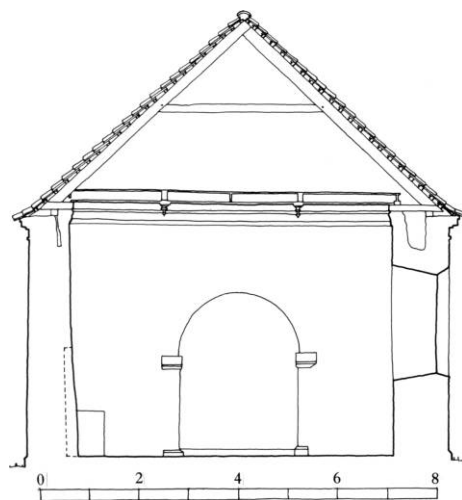

Fig. 2. Tværnsnit i skibet set mod øst 1:150. Opmålt af Cathrine Gerner Hansen 1986, tegnet af KdeFL 1990.
- Cross-section of the nave to the east.

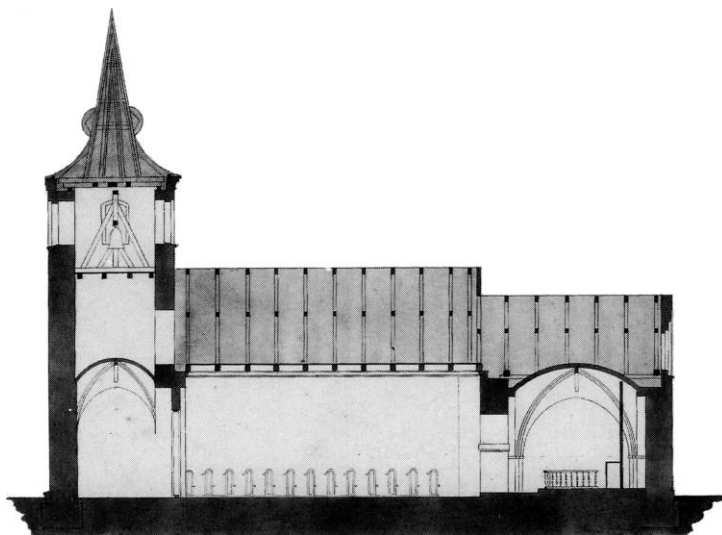

Fig. 3. Længdesnit 1:300. Tegnet af Carl Kiilsgaard 1890, Frijsenborg godsarkiv, Hammel. - *Longitudinal section.*

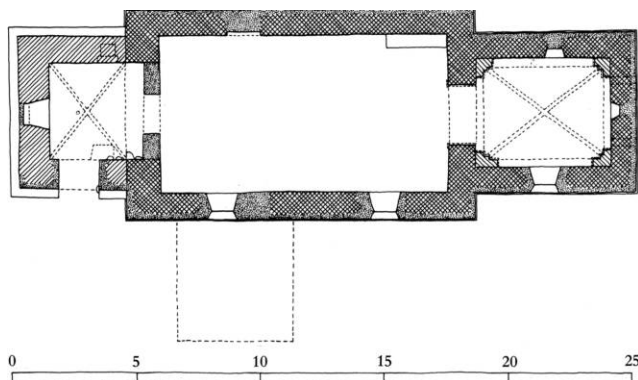

Fig. 4. Grundplan 1:300. Opmålt af Cathrine Gerner Hansen 1986, tegnet af KdeFL 1990. Placering af et eller flere vinduer i skibets nordside kendes ikke. Med punkteret streg er på skibets sydside tegnet omrids af et 1866-67 sløjfet tvåbenhus (s. 3530). - *Ground-plan.*

opad: Første skifte over soklen er 50 cm højt, andet 45 og tredje ca. 40. Afvigende skiftehøjde registreres mellem vestgavlen og den forsvundne portal på skibets nordside. Her er det nederste lag 62 cm højt (jfr. Røgen, note 18). I korets nu forsvundne østgavl og i skibets meget nedbrudte vestre har de udvendige sider været sat med kvadre helt op i spidsen, mens alle mures indersider og triumfgavlens tagtrekant, med synsprotokollens formulering 1862, har været af »råt materiale«. Støttet på iagttagelser under »hovedreparationen« noterede Uldall 1868, at der i bagmurene indgik frådsten og jernal.

Ingen oprindelige *døre* eller *vinduer* er bevaret i brug. Sydportalen er forsvundet, mens norddøren i væggen giver sig til kende som en 135 cm bred, rektangulær niche, der sammen med de nedennævnte vinduer er »bragt frem« år 1900.²¹

I koret registreres, som indvendige nicher, to af de tre oprindelige vinduer; i hvert fald det i nord, som måler 130x85 cm, har kvadersatte sider og rund overligger. Gavlvæggens vinduesåbning er 117x71 cm. Ved gården øst for kirken ligger et par rektangulære overliggere.²²

I det *indre* er den oprindelige koråbning i behold, udstyret med skråkantsokkel og indbyr-

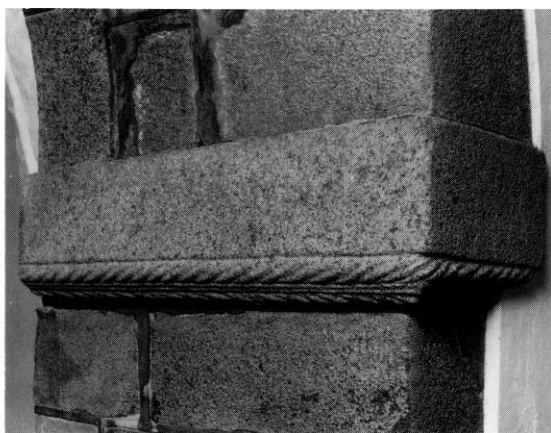

Fig. 5. Korbuens kragbånd (s. 3528), nordre til venstre. NE fot. 1990. - *The imposts of the chancel arch.*

des forskelligt profilerede vederlagsbånd (fig. 5 samt s. 3266, fig. 2). 1874¹² udtalte synet et ønske om, at disse kragsten skulle »bringes frem« (renses for kalk).

Ændringer og tilføjelser. Det er antagelig i årtierne før reformationen, eventuelt allerede i 1400rne, at Søby kirke, ligesom så mange andre på denne tid, blev udstyret dels med hvælv (i koret), dels med et muret tårn. Den indbyrdes rækkefølge af disse byggearbejder kan ikke bestemmes.

Det er muligt, at indbygning af *hvælv* i koret kom først, da det på én gang berigede alterrummet og betød en vis brandsikring, ved at loftets brædder og bjælker afløstes af det kuplede dæk-

kes mursten. Hvælvets konstruktion er den i Århus stift mest udbredte med halvsten brede, retkantede ribber og halvsten tykke kapper, der hviler på skjoldbuer og falsede hjørnepiller. På pillerne markeres hvælvets relativt lavtsiddende udspring med et udkraget skifte, hvis sten er affasede foroven og forneden.

Tårnet, der er tre stokværk højt og opført med det dobbelte formål at huse kirkens klokker og være en udvidelse af skibet, er bygget således, at dets østmur hviler på kirkens vestgavl. Murene er på en syld af marksten, der ses indvendig i sydsiden, udført af munkesten i uregelmæssigt munkeforbandt. Spredt forneden i facaderne indgår granitkvadre, der antagelig hidrører fra

Fig. 6. Kirken set fra sydøst »i Aaret 1700«. Tegning³² fra Frijsenborg godsarkiv i LA Vib. - *Drawing of the church "in the year 1700".*

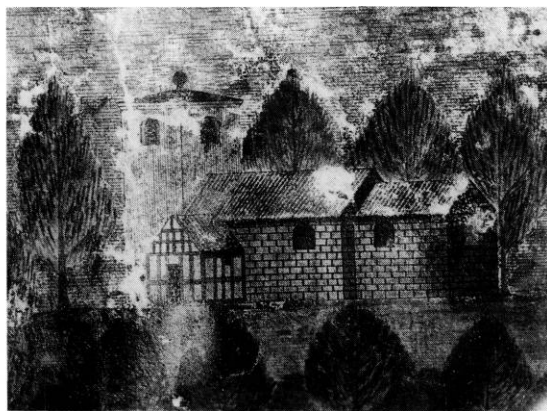

Fig. 7. Kirken set fra sydøst i perioden op »til 1857 Tegning³² fra Frijsenborg godsarkiv i LA Vib. - *Drawing of the church before 1857.*

skibets gavlmur. Her blev i sammenhæng med tårnbyggeriet brudt en stor, spidsbuet åbning, der satte tårnrummet i forbindelse med kirkens indre. Fra begyndelsen har tårnrummet været overdækket med et halvtstens hvælv med retkantede halvtstensribber, der hviler på forlæg i væggene. I den vestre kappe iagttages et (tilmuret) klokkerebshul. Et vindue i vest blev lukket ved den nedennævnte »hovedreparation« og står i dag som indvendig niche. Oprindeligt har adgangen til de øvre etager foregået ad en udvendig stige eller trappe til en fladbuet, 55 cm bred døråbning i nordmuren over hvælvet (jfr. f.eks. Bjerager kirke, s. 2497). Åbningen, der er falset indvendig, er tilmuret i facadesiden, hvor der også har været en fals som anslag for døren.

Klokkestokværkets nuværende disposition med et glamhul mod hvert verdenshjørne må være den oprindelige, men i tidens løb er enkelthederne i denne etage ændret.

Da tårnet i begyndelsen af 1700'erne nævnes første gang,²³ var det i dårlig stand; der fattedes tagsten, træværket var råddent og hvælvet forrået. Næste omtale er fra 1811-12,¹⁵ da synet

skrev, at tårnet var overmåde forfaldent. I 1830'erne gennemførtes en reparation, men 1842 gik man mere radikalt til værks og fjernede (uden tilladelse) tag og taggavle og lagde i stedet en flad, barkklædt afdækning, hvor der i midten var anbragt en kugle afegetræ (jfr. fig. 7). Synet var utilfreds med »dækslet«, der for at holde tæt hyppigt måtte behandles med tjære og harpiks, og få år efter oplægningen var det brøstfældigt.²⁴ 1857²⁵ rejste så snedker H. H. Würtz i Voldby, over en kraftig muret gesims, det nuværende, blyhængte spir (jfr. vindfløj, s. 3532), hvis vellykkede form måske skyldes Ferdinand Thielemann, med hvem kirkeejeren i disse år havde kontakt i den indledende fase af Frijsenborgs ombygning.

Ved kirkens nedennævnte »hovedreparation« 1866-67 blev tårnrummet omdannet til forhal, eller våbenhus, idet en yderdør blev anbragt i sydturen og en tofløjet dør placeret i det skillerum, hvormed arkaden til skibet lukkedes. Samtidig blændedes vinduet i vestvæggen, der ifølge synsprotokollens beskrivelse 1862 havde blysprosser og målte 156x83 cm.

Fig. 8. Kirken set fra sydvest. Aalborg luftfoto o. 1950. Det kgl. Bibliotek. - *The church seen from the south-west.*

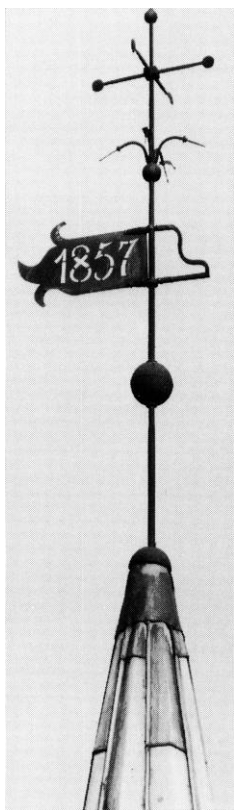

Fig. 9. Spirets vindfløj (s. 3532). KdeFL fot. 1990. - *Weather vane above the spire.*

1895 ønskede synet, at lydhullerne blev gjort større, 1918¹⁶ foreslog man en fornyelse af den trappe, der igennem et hul i hvælvet fører op i tårnet.

†*Våbenhus* nævnes første gang 1716,¹³ da synet fandt bygningen dårlig. Efter at kirken var blevet underlagt rytterdistriktet (s. 3525), skulle anskaffes tømmer til et trefags hus foruden muresten. Utvivlsomt har den kgl. bygningstjeneste herefter ladet opsætte et nyt våbenhus, der formentlig er identisk med det, der nævnes i synsprotokollens beskrivelse 1862. På dette tidspunkt var bygningen af egebindingsværk med murede tavler, den var hvidt, havde tegltag med sugfjæl og vindskeder, i øst sad et lille vindue, og indvendig var der bræddeloft og limfarvede vægge (jfr. fig. 6 og 7). Ifølge kirkeejers plan af 1862 for sine kirkers istandsættelse skulle våbenhuset ved den nedennævnte »hovedrepara-

tion« have været fornyet, men da det kom til stykket, valgte man (også her) at flytte hovedindgangen til tårnet.

Vedligeholdelsen efter reformationen frembyder ingen usædvanlige træk, når bortses fra, at kirken, som ejet af Frijsenborg, i 1800'erne blev genstand for en lovlig hårdhændet istandsættelse.

Bygningens tilstand var ved midten af 1590'erne ikke for god (s. 3525), og 1616²⁶ meldes den »meget bygfældig«. Også op i 1700'erne har situationen lejlighedsvis været kritisk. 1675²⁷ skulle muren flere steder sættes om, og der omtales en †(støtte)pille på korets nordside. Synene 1715 og 1716 konstaterede, at murene truede med at falde ud, og at en inventaristandsættelse måtte udskydes til fordel for reparation af bygningen. Et par år efter skulle vestre del af skibets sydside omsættes, og man havde bemærket en stor revne i den østre ende, hvor der derfor skulle indlægges to træbjælker.¹³ Endnu i dag hælder nordmurene i kor og skib udad foroven.

1794¹³ erklærede synet, at kirken var i forsvarlig stand, men 1812¹⁵ var den gal igen. 1842¹⁷ rapporteres, at bygningen var »under større reparation«.

»Hovedreparationen« 1866-67. På den plan for kirkernes istandsættelse, som på Frijsenborg var lagt 1862,²⁸ var restaureringen af Søby kirke berammet til 1868, men arbejdet blev rykket et par år frem. Ledelsen lå hos Christen Kiilsgaard, der var gårdens bygningskyndige, og de samlede udgifter beløb sig til 2765 rdl.²⁹

Istandsættelsen, der tog sit udgangspunkt i de tanker om kirkernes vedligeholdelse, der var nedfældet i Kirkesynsloven af 1862, medførte her som ved de fleste andre af Frijsenborgs kirker så mange ændringer og indgreb i det overleverede, at der reelt blev tale om en ombygning. Foruden den ovenfor nævnte sløjfning af †våbenhus og indgangens forlægning til tårnet, var hovedposterne: Omsætning af facaderne og indsætning af nye vinduer, lukning af indgangene samt glatpudsning af væggene. Desuden forhøjedes murene med gesimser og tilhørende, nye taggavle i blank mur af røde sten. Korets og skibets tagværker blev i vidt omfang fornyede,

Fig. 10. Kirken set fra sydøst. KdeFL fot. 1990. - *The church seen from the south-east.*

og i skibet opsattes en trukken loftsgesims. Endelig fornyedes gulvene med teglfliser.

Kiilsgaard og hans øvede håndværkere frembragte et solidt resultat, hvilket tydeligt fremgår af, at bygningen siden har været i god stand og kun har fordret beskeden vedligeholdelse. 1971 forestod Aage Kristensen og Bent Meyer en almen istandsættelse.

Gulvene nævnes første gang år 1700,³⁰ da de overalt trængte til »at hjælpes med mursten«; endnu 1720 gentog synet dette ønske og havde opgjort behovet til 1000 sten. Næste gang gulvet omtales er 1803, og da var det i god stand.¹³ Synsprotokollens beskrivelse 1862 angiver gule fliser i koret og i gangen, gule og røde sten i stolestaderne og hvidt stengulv i tårnrummet. Til den ovenfor nævnte »hovedreparation« leverede Frysensdal teglværk 2075 sekskantede gule og 250 tilsvarende, sorte fliser; de udskiftedes 1904²⁹ med de eksisterende røde og grå ce-

mentfliser. En korkbelægning i stolestaderne fra 1960'erne blev 1971 afløst af trægulv. I forhallen i tårnet ligger gule, sekskantede teglfliser, stemplet Frysensdal.

Vinduerne var 1716 så forfaldne, at alterlysene ikke kunne være tændte, når det blæste; et par år senere skrev synet, at vinduet i korets sydside måtte »omgøres med stænger, bly og glas«.¹³ Efter at der 1854¹⁶ var betalt for et vindue med seks ruder, kunne man i synsprotokollens beskrivelse 1862 anføre, at der i koret var to vinduer med bly (syd ca. 130x83, nord ca. 78x20 cm) og ligeledes ét i hver side af skibet, begge ca. 130x78 cm.

De tre nuværende vinduer i det ensidigt belyste kirkerum er leveret af Smiths jernstøberi i Randers og ved »hovedreparationen« 1866 indsat i de samtidige, smigede og rundbuede åbninger. De tilhørende sælbænke af støbejern blev 1971 udskiftet med kobberplader.

Fig. 11. Indre, set mod øst. NE fot. 1990. - *Interior to the east.*

Tage og tagværker nævnes tidligst 1675,²⁷ da der netop var opsat en ny egestol i koret, hvor tagmaterialet var tegl. I begyndelsen af 1700'erne¹³ var kirken teglhængt, men tagene var i dårlig stand ligesom bygningen i øvrigt. Det fremgår af synsprotokollens beskrivelse 1862, at de teglhængte tage havde sugfjæl og vindskeder, mens tagværkerne i kor og skib var af henholdsvis eg og fyr; de eksisterende fyrretræstagstole er opsat 1866-67.²⁹

Opvarmning. En $\dagger$ patentovn fra Rech blev 1881 placeret i skibets nordvestre hjørne og nogle år senere flyttet til det nordøstre, hvor skorstenen opmuredes, således at piben kunne placeres nær østgavlen (jfr. fig. 8).²⁸ Ved istandsættelsen 1971 afløstes en $\dagger$ kalorifer af et olie-fyret varmluftsanlæg. Elektricitet indlagt 1933.

Kirken står i dag med facader i blank mur og et interiør, der i alt væsentligt fastholder resultatet af »hovedreparationen« 1866-67. De glatpudsede vægge er hvide, og loftet, der har synlige bjælker og 1897³¹ blev omlagt, er »egetræsfarvet«.

Vindfløjen (fig. 9) bærer årstallet 1857 og er samtidig med det ovenfor omtalte spir.

$\dagger$ KALKMALERIER

En $\dagger$ kalkmalet *dekoration* fra o. 1500, på korets ribber, så Uldall spor af 1868. På et fotografi fra 1925 ses en antagelig opmålet udsmykning af egnens vanlige type med krydsende rundbuer på skjoldbuerne og udtrukne sparrer med endeknop på ribberne.

INVENTAR

Oversigt. Kirkens nuværende, beskedne udstyr røber ikke umiddelbart, at den i sin ældste periode o. 1200 må have haft tilknytning til indflydelsesrige eller velstående personer. I kirken står alene den romanske granitfont med en usædvanlig Kristusfremstilling, og oppe i tårnet hænger stadig den romanske, men skriftløse klokke, der sandsynligvis er jævngammel med bygningen. Indsat i tårnets mure kan man desuden se to romanske granitgravsten, hvoraf i hvert fald den ene vides at have ligget i skibets midtgang. - Af det yngre inventar er kun bevaret prædikestolen fra 1630, sandsynligvis ligesom prædikestolene i Linå og Dallerup udført af Jesper maler i Linå. Det øvrige udstyr stammer i hovedsagen fra restaureringer 1866 og o. 1892, præget af Frijsenborgs vanlige bygmester og håndværkere.

Alterbord (fig. 13), 1893, af eg, den almindelige Frijsenborgtype udført af F. Hegaard¹⁶ og svarende til bl.a. Skorups (s. 3378). I den midterste af forsídens tre fyldingsfelter er udsparet et firkløver, hvori græsk, riflet kors i relief; mørktbejdset.

†*Alterklæder.* Et alterklæde fra Søby var blandt de talrige kirkeran, som en tyv måtte bøde for med livet 1635. En del afklædet havde han solgt for ½ mk. til Jens degns pige i Århus på Mejl-gade, den anden del for 20 sk. til Simon degns datter i Torsager.³³ I inventarierne er et alterklæde tidligst beskrevet 1739.³⁴ Det var da nyt, af rødt plys med guldgaloner langs kanterne og Frederik IV.s navn »påsyet med guldtråd i ét

Fig. 12. Indre, set mod vest. NE fot. 1990. - *Interior to the west.*

Fig. 13. Altertavle 1866, med gipsfigur efter Thorvaldsens Kristus. Alterbordet fra 1893 (s. 3533f.). NE fot. 1990. - *Altar-piece 1866 with plaster figure of Christ after Thorvaldsen's sculpture. Altar from 1893.*

træk«. 1766/67 var klædet stadig af rødt plys.³⁵ 1845 var et nyt anskaffet.¹⁷ I årene herefter erhvervedes flere: 1858 og 1866 leverede Schou i Hammel et klæde,¹⁶ det første af rød shirting.¹² 1877 betales syløn for et klæde.¹⁶ 1892 skulle kirkeejeren vælge mellem et nyt alterklæde eller et nyt alterbord¹² og foretrak det sidstnævnte (jfr. ovenfor).

Altertavlen (fig. 13), 1866, er en nygotisk portaloopbygning af poleret eg, udført af snedker Christen Andersen Asmildgaarde.¹⁶ Under en stor, rundbuet niche er ligesom i flere andre Frijsenborgkirker³⁶ opstillet en gipsfigur efter Thorvaldsens Kristus, oprindelig³⁷ leveret af

hofgipser V. Orlandi, København,¹⁶ men 1941 erstattet af en ny, tilsvarende.¹² Den 98 cm høje figur står på en rektantet gipssokkel, hvorpå en indskrift med graveret antikva: »Kommer hid til mig. Matth. XI.28. v.«

†*Altertavle(r)*. Den tidligere altertavle er i synsprotokolen 1862 beskrevet som en fløjaltertavle med oplukkelige fløje, 3 alen høj og bred (ca. 188x188 cm), med et $1\frac{3}{4} \times 1\frac{1}{2}$ alen (ca. 109x94 cm) stort midtfelt, tredelt frise, 18 tommer (ca. 56 cm) højt topfelt og lille trekantgavl. Tavlen havde flere malerier: I midtfeltet Kristus på korset, med den tilhørende indskrift i topfeltet ovenover: »Saa elskte Gud verden ... etc. Joh. 3,6.« I trekantgavlen »Christus' Øje«, dvs. Guds øje. Den vestre fløj havde et maleri af »Moses med stentavlerne« og i frisen herover: »Loven er givet ved Moses. Joh. 1.«, på østre fløj Kristus, hvorover: »Naade og Sandhed er bleven ved Jesum Christum v. 17.« På tavlens »sokkel« stod: »Kommer hid til mig, etc. Math. 11,28«.

Efter beskrivelsen at dømme synes det at have været en renæssancetavle med sekundære malerier. Af kirkeregnskabernes få notater om tavlen fremgår ikke klart, om det er en og samme tavle, der refereres til i perioden før 1862. Den er tidligst nævnt 1716 sammen med prædikestolen, der begge behøvede reparation og staffering, hvilket imidlertid måtte udsættes, da selve kirken trængte hårdt til reparation. To år senere blev tavlen beskrevet som bestående af »nogle gamle forrådneth fjæl«, med ukendelig maling, færdig at nedfalde og ikke værd at renovere; en ny ønskedes.¹³ I inventariet 1739/40³⁴ omtales den som nylig repareret og »illumineret«.

Altersølv. Alterkalk (fig. 15) (og disk), tidligst omtalt 1681/82, da den vejede 27 lod,³⁸ og antagelig nogle få år før samlet og forarbejdet af ældre dele af Århusguldsmeden Clemens Sørensen, hvis læderede stempel (Bøje 2, 1982, nr. 5851-52) findes på fodpladen.³⁹ Bægeret fornyet 1882. 21 cm høj. Ældst, fra o. 1600, er den sekstungede fod med det vanlige renæssancemønster på standkanten, rude mellem lodrette stave. Samtidige, sekskantede skaftled og muligvis knop med opdrevene ruder, hvorpå sekun-

dært graverede versaler: »Inriik«!⁴⁰ Det høje, glatte bæger er 1882 »forstørret«, ved tillægning af en del sølv, af J. P. Sørensen, Århus,¹⁶ hvis stempler, »P. Sørensen« i rektangel og S gennemstreget af pil, ses sammen med Århus bystempel (årehuset) under mundingsranden. *Disk*, nyere, flad og glat, 13 cm i tv., med et indvielseskors, Georgskors, graveret på fanen. En *†disk* bærer initialerne: »J:K:J - N:R:J:«, formodentlig for nu ukendte givere.

Oblatæske og *vinkande*, nævnt 1862,¹² den vanlige type fra Bing & Grøndahls porcelænsfabrik, sort, med guld kors og -kanter; nu ude af brug. En *†alterkande* var anskaffet 1844.¹⁷

Vinskummeske, 1898, med Københavns bymærke og mesterstempel for »R.Jensen«; nygotiske graveringer på skaftet.

Alterstager. 1863¹⁷ erstattedes de tidligere *†tin*-alterstager (se nedenfor) af de nuværende *bord*-stager (fig. 16), af malm. De er nu 29,5 cm høje efter i ny tid at være øget med et øvre led. De er af 1600-tals-type, med graverede ejerbogstaver (store skønskriftsbogstaver) og årstal: »H:K:S: A:0:D:« (Anno Domini) »1796«. De oprindelig 29,5 cm høje stager har sekskantet, hvælvet fod stående på seks kuglefødder. Over fodens lave, lodrette led, med indskriften, er en støbt, sekskantet lysekrave med seks englehoveder i relief. Skaftet består af urne- og cylinderled. De nye tilføjelser, cylinderled, øvre lyseplade og -torn, er aflyst messing.

†Alterstager, *aftin*, tidligst nævnt 1681/82,³⁸ 14 tommer høje¹² (ca. 44 cm), anvendtes indtil 1863 (se ovenfor).

Syvarmet lysestage, skænket 1933 af godsforvalter Quist-Pedersen, Hammel. Titusstage.

†Messehagler. 1681/82 fandtes en hagel af »blommet kaf« (dvs. fløj med blomstermønster på glat bund) og med kors bagpå.³⁸ 1719 nævnes en gammel, rød fløjshagel,⁷ måske den der 1739 er beskrevet som gammel, af rød blommet plys og med uægte galoner.³⁴ 1766 omtales en rød fløjshagel med sølvgaloner.³⁵ 1847 ønskedes anskaffet en ny,¹⁷ antagelig den røde fløjshagel, der nævnes 1863.¹² 1878 noteredes syløen til en hagel, der blev istandgjort 1889; galoner og kors blev erstattet af nye af Sophia Landmark.¹⁶

Fig. 14. Krucifiks fra o. 1900 (s. 3537). NE fot. 1990. - *Crucifix from c. 1900.*

Alterskranke, 1866, udført og (senere) 1893 omlavet af snedker Würtz.¹⁶ Den er opstillet i hesteskoform og består af slanke balustre på hver side af drejede småled og med klodser som kapitæler og baser. Egetræsmalet ligesom oprindelig.

Døbefont (fig. 18), romansk, af grovkornt, sortnistreret granit, foden af grå, kummen af rødlig granit; ca. 90 cm høj. Den bægerformede kumme, ca. 70 cm i tv., har en bemærkelsesværdig kraftig mundingsprofil i forhold til kummens spinkle, indristede dekoration. Mundingsrandens overside og øvre profileret er smykket med en dobbelt tovvstav, hvorunder et bælte bestående af en fladrundstav mellem svagt forsænkede bånd. Kummens lineære dekoration, en teknik hvortil der på fonte kun findes få paralleller,⁴¹ består af fire dobbeltkonturerede, brede bueslag støttet af retkant kapitæler på

Fig. 15. Alterkalk, o. 1675 forarbejdet af ældre dele af Clemens Sørensen, Århus; bægeret fra 1882 (s. 3534). NE fot. 1990. - *Chalice, c. 1675 made from earlier chalice parts by Clemens Sørensen, Århus. The cup is from 1882.*

korte skafter. Disse er kun indhugget til den linie, hvor kummen skræner indefter mod det korte, keglestubbeformede skaft. Under bueslagene er primitive fremstillinger: 1) (Fig. 17), busten af en frontalvendt Kristus, med tovtavrillet glorie og oprakte arme med håndfladerne vendt udefter. 2) Fugl i profil, med den ene vinge bøjet bagud, den anden ned foran. 3) Hundeagtigt dyr i profil, med åbent gab, små ører og lang hale lagt op over ryggen, hvor den afsluttes af to- eller tredelt blad. 4) Tilsvarende dyr, hvis buglinie ikke er markeret. Den 41 cm høje fod har på det rektantede, nedre parti et treleddet bånd markeret ved indristede linier. Herover omslutes den hvælvede fod af kraftige hjørneblade, der strækker sig op til en øvre fladrundstav. Fonten er rensset gentagne gange, tidligst 1888.¹⁶ Opstillet i korets nordøstre hjørne, 1925 under korbuen i nord.

Dåbsfad, 1983, af tin, med stempel for V. Fassen, København. †*Dåbsfade*. 1) Af tin, omtalt i inventarierne 1719⁷-1766/67,³⁵ antagelig fjernet 1886,¹⁷ da man ønskede at få et messingfad svarende til Voldbys (s. 3518). 2) 1887 leverede kobbersmed A. Wilson, Århus, et messingfad som ovennævnte. I lighed med Voldbys »forandredes« det 1895 afblikkenslager P. Nielsen, Hammel.¹⁶ Bevaret er en stor *messingkrans*, 73,5 cm i tv.m., der rækker ud over fontens kant, og i hvis midte er udsparet et hul, 25 cm i tv.m., beregnet til en †messingskål, der imidlertid blev stjålet 1982.

Dåbskande, af tin, fra 1800rnes første årtier, ganske svarende til Skannerups (s. 3359) og som denne udført af Andreas Schyllenstrøm, der fik borgerskab i Ålborg 1789. Den er 16 cm høj, cylinderformet, med båndformet hank og glat bælte midt på korpus. Indvendig i bunden ses stempel for engelsk tin (en engel) og »AS« samt årstallet »1798« for omtalte kandestøber.

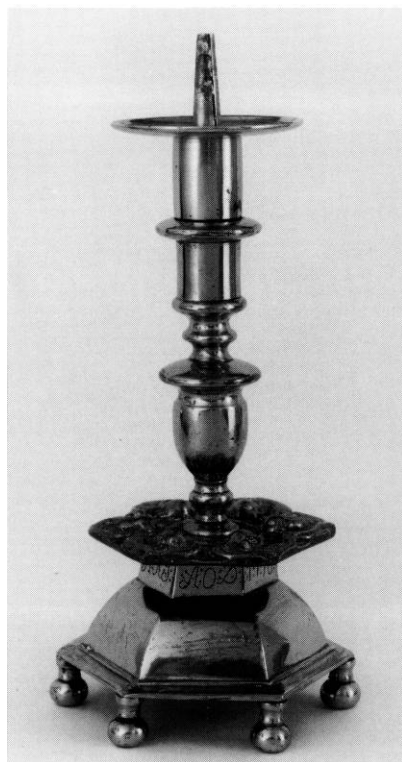

Fig. 16. Bordstage, af malm, 1600-talstype med indskrift 1796 (s. 3535). NE fot. 1990. - *Bronze candlestick, 17th-century in type, with inscribed date 1796.*

†Fontelåg eller -himmel. 1728 manglede »hatten til fonten« tre brædder.¹³

Krucifiks (fig. 14), o. 1900, af mørkt bonet eg. Den 88 cm høje figur, en kopi af en 1400-tals-type, hænger med lukkede øjne og hovedet hældende mod højre skulder. Håret er rillet, og den foran brystet hængende lok fremtræder mod indersiden som en hulet blok. Korstræet, afumalet eg, leveret af en tømrer 1913.¹⁶ Ophængt, ligesom 1920, på skibets nordvæg.¹²

Prædikestol (fig. 19), med (op)malet årstal 1630 og våbener for ejeren til Søbygård Christoffer Gersdorff og hans hustru Else Munk.⁴² Stolen, der ganske svarer til bl.a. Linås (s. 3288) og Dallerups, og som disse antagelig er udført af Jesper maler i Linå, har fire fag med tandsnitindrammede storfelter og enkle, fornyede søjler stående frit foran hjørnerne. I modsætning til de ovennævnte stole er frise- og postamentfremspringene kun smykket med rudebosse på alle sider, og hængestykker mangler. Det er formodentlig en gammel skade, der kan stamme fra tiden o. 1718, da stolen omtales som »ganske forfalden, i særdeleshed underværket, så den der betjener embedet står der med største fare.«¹³ Dens retkantede bærestolpe med øvre, kraftige knægte er udført 1892, da en tømrer tillige reparerede, rensede og bonede stolen.¹⁶ Den står nu mørkt bejdset med uægte forgyldte frakturindskrifter, i frisen: »Sandelige Sandelige / Jeg siger eder: der som / nogen holder mit Ord han skal / icke see Døden evindeligen.« I de to midterste postamentfelter: »Anno 1630« og våbener for »Christoffer Gersdorf« og »Else Munk«, hvis navne står med fraktur oven over våbnerne, alt genopmalet 1892 af maler C. Andersen. Samtidig udførte V. Stender de fire evangelistmalerier i storfelterne,¹⁶ fra øst Mattæus, Markus, Lukas og Johannes;⁴³ de enkeltstrøgne dragter polykrome, på brun baggrund. - Opgang langs triumfvæggen, med gelænder støttet af drejede balustre antagelig fra 1866.¹⁶

Stolestader, 1866,¹⁶ udført af snedker Würtz, med delvis genanvendelse af ældre materiale. Den vanlige Frijsenborgmodel (jfr. Tvilum s. 3427) med rundbuede gavle, der har drejet knop på det øvre, fligede rammestykke samt

Fig. 17. Buste af Kristus med oprakte arme. Udsnit af dekoration på døbefontens kumme, jfr. fig. 18 (s. 3536). NE fot. 1990. - *Bust of Christ with raised arms. Detail of the decoration on the basin of the font, cf. fig. 18.*

Fig. 18. Romansk døbefont (s. 3535). NE fot. 1990. - *Romanesque font.*

Fig. 19. Prædikestol 1630, med evangelistmalerier 1892 af V. Stender (s. 3537). NE fot. 1990. - *Pulpit 1630, with paintings of the Evangelists by V. Stender 1892.*

midtpå støbt blomsterornament. 1892 blev stolene »malet med eg«,¹⁶ nu lyst egetræsmalet. Det tidligere *†stoleværk* var udført 1842 i forbindelse med en almindelig istandsættelse af kirken.¹⁷ 1862f. forsynede Würtz stolene med fodbrædder, »svejfede og tilraspede« alle stoleopstanderne og overstrøg dem med maling.¹⁶ Der var da ifølge synsprotokollen 13 fruentimmer og 11 mandfolkestole med foroven udsvejfede vangestykker, ryglæn hver med tre fyldinger, 11 tommer brede sæder, samt fyldingsdøre; hvidmalede. I tårnet stod fem kvinde- og fire tilsvarende mandsstole, men uden låger.¹² To *†bænke* var 1866 anskaffet til våbenhuset.¹⁶

Lænestol til præsten, fra 1969.¹² Den *†forrige* var anskaffet 1866 hos Ring i Århus.¹⁶ En lukket *†præstestol* stod 1862 i koret.¹²

Degnestolen (fig. 20), 1866,¹⁶ svarende til stoleværket og indrettet østligst i mandsstolene, har

enkle fyldingsfelter både i lågen ved prædikestolsopgangen og i panelet mod midtgangen. Det øvre frisebræt her er smykket med to udsparede buer med tunget underkant; indvendig et pultbræt. Malet som stoleværket. Den tidligere, lukkede *†kirkesangerstol* havde som vanligt plads i koret.¹⁷

To *fattigbøsser* af messing, 1905, leveret af A. Wilson, Århus,¹⁶ Frijsenborgs sædvanlige type (jfr. Voldby), oprindelig opstillet på egestolpe, nu på hylder ved hver side af døren i vest. En *†tavlepung* af rødt fløjel er omtalt 1766.³⁵

Vestpulpitur, 1982, udført efter tegning af Jens Vilhelmsen og Aage Kristensen. Enkelt fyldingspanel med rundbuede arkader flankerende et lavere midparti, hvorover orgelpiberne rejser sig. *†Pulpiturer* ønskedes opstillet 1720, da menigheden var blevet »forstørret« ved det i sognet indkvarterede kavaleri¹³ (jfr. s. 3525). Ved synet fire år senere konstateredes, at de to nyopbyggede pulpiturer for kavaleriet på Søbygård var forsvarligt opbygget.⁴⁴

Orgel, 1983, med syv stemmer, ét manual og pedal, bygget af Jydsk Orgelbyggeri, Hinnerup. Disposition: Manual: Principal 8', Gedakt 8', Oktav 4', Rørfløjte 4', Oktav 2', Kvint 1 1/3' Pedal: Subbas 16'. På samtidigt pulpitur i skibets vestende. Facaden, efter tegning af Jens Vilhelmsen og Aage Kristensen, er indfældet i pulpiturbrystningen og har ét buet pibefelt, der slutter sig til orgelhusets tøndehvælvede tag. Træværket er ådret i overensstemmelse med bemaling på stolestaderne. Spillebordet er placeret i orgelhusets sydside. *†Orgel*, 1944, med fem stemmer og ét manual, bygget af A. C. Zachariassen, Århus. Disposition: Manual: Gedakt 16', Principal 8', Tektus 8', Spidsfløjte 4', Gemshorn 2'; oktavkoppel. Pneumatisk aktion, keglevindlade. Orglet var anbragt i en niche over indgangsdøren på skibets vestvæg og spillebordet placeret på gulvet i skibets vestende, nord for midtergangen, med nordvendt klaviatur. Prospektpiber af sølvbronzeret zink og bemalet træ i uindrammet opstilling på et lyst ådret fyldingsfundament.

Tre *salmenummer tavler* (jfr. fig. 11), 1909¹⁶, af fyr, den vanlige Frijsenborgtype med indskuds-

brikker, der har sortmalede tal på hvid bund; i øvrigt lyst egetræsmalet. 1862 havde kirken fire *†nummertavler*.¹² 1866 lavede snedker Würtz en tavle med søjler og løse numre.¹⁶

Lysekroner, barokkopier fra 1900'erne. I koret ophængt en lille krone med otte lysearme, i skibet to ens med 2x6 lysearme og stor hængeskugle. En lille, ny krone med fem arme ophængt i våbenhuset. Lampetter fra 1970'erne. En *†lysekrone* af messing, til 15 lys, var skænket af distriktslæge og godslæge på Frijsenborg C. A. Ditzel⁴⁵ ved hans afrejse fra Frijsenborg 1887.¹⁸

Klokke (fig. 21), en af de sjældent bevarede, romanske fra o. 1200,⁴⁶ 94 cm høj medregnet kronen, der har runde, glatte hanke, og 73 cm i tv. Dens eneste dekoration er de spinkle lister, to lige under kronepladen, to omkring halsen og to over slagringen, der er en del medtaget af småhuller. Ny stålknobel. 1950 ophængt i slyngebom, af eg. *†Klokker*. Ved klokkeskatten

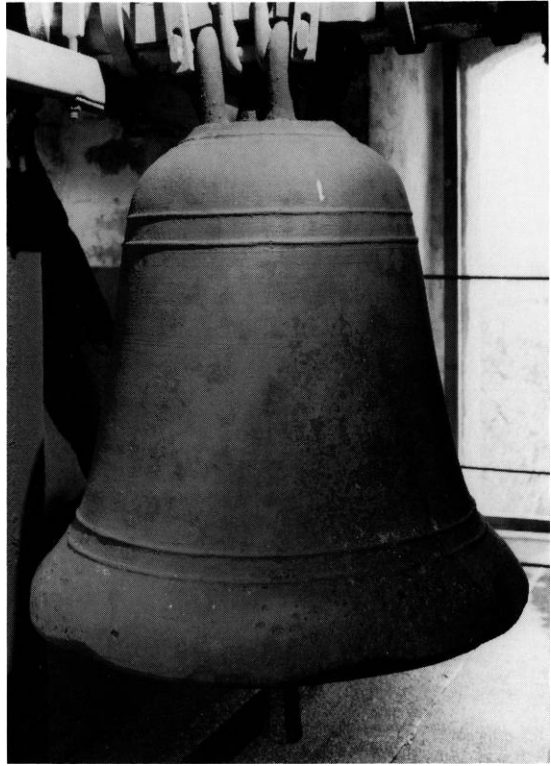

Fig. 21. Klokke o. 1200 (s. 3539). NE fot. 1990. - *Bell cast c. 1200.*

1528/29⁴⁷ afleverede kirken en klokke, der med »aljernfang« (ophængt) vejede 3 skippund (480 kg). Siden fandtes kun én klokke i tårnet, nævnt 1681/82³⁸ og 1719,⁷ da der i forbindelse med opførelsen af en ny *†klokkestol* ønskedes jern til akslerne. - *Klokkestol*, 1895,¹⁶ af eg.

GRAVMINDER

Gravsten. 1) (Fig. 23), romansk, af grovkornet, sortrød granit, svagt trapezformet, 197,7x55-52 cm, med nu synlig 2,5 cm bred affasning langs alle sider. Ifølge sin dekoration er stenen formodentlig udført af samme stenhugger som Voldbys gravsten nr. 1. Den har to små reliefkors, i forsænkede cirkelfelter, henholdsvis 22 og 18 cm i tv. og anbragt 17 og 8 cm fra hver ende. Det øvre er et hammerkors, hvis læderede fordybning i midten muligvis oprindelig har dannet et lille kors. Det nedre cirkelkors' arme har alle midtrille. 1904 fundet i skibets midtgang,⁴⁸ herefter indmuret i tårnets nordvæg.

Fig. 20. Degnestol 1866 (s. 3538). NE fot. 1990. - *Parish clerk's pew, 1866.*

2) (Fig. 24), romansk, af grovkornet, rødlig granit med lidt mørkere indslag, trapezformet, nu 186 cm synligt i længden, 80-31 cm i bredden, kanterne dog dækket af cementfuger, der også udjævner hovedendens skævt forhuggede forløb. Stenens øvre del er smykket af et indristet processionskors, stående på en aftrappet Golgatahøj eller fod, ganske svarende til gravstenen i Nimtofte og Torsager (Randers amt). Det er et Georgskors, hvis arme er forbundet ved halvcirkelslag, den heraldisk venstre tvæarms øvre linie delvis borteroderet. Ifølge Uldall indmuret (før 1899) i tårnets vestmur mellem granitkvadre.

3) O.1798.⁴⁹ »Ære Minde Hædret Birkedommer Hans Christian Ramsland 40 Aars Reedelige, Flittige og hengivne Tieneste af Krag Juul Wind fød Gram.« Grå kalksten, 185x84,5 cm, med fordybet kursivindskrift midt på stenen, giverens navn dog sat nederst i heraldisk venstre hjørne. Foroven et forsænket cirkelfelt med forhøjet midtskive, hvorpå »Ære Minde«, her udenom en, nu halvt afbrudt laurbærkrans. Stenen brækket tværs over forneden, antagelig ved flytningen 1904 fra kirkegården³⁰ til dens nuværende plads i tårnummets nordvæg.

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib. Præstearkiv: Hammel-Voldby-Søby. Indkomne sager 1822-1911, 1955-63. (C 390 B-60). Hammel-Voldby-Søby. Div. dokumenter 1805-1908. (C 390 B-61). Frijsenborg godsarkiv, Hammel: Skøde på Søbygård 1786. (Nr. 177). - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Gammel Skanderborg amt i almindelighed s. 2874 samt forkortelser s. 2875. Fagordbog s. 15.

NM2: Håndskrift: F. Uldall I, 1868 og 1898, s. 151. - Indberetninger ved F. Uldall: Beskrivelser af Kirkerne i Gjern Herred, Århus Amt, 1899, s. 10, E. Moltke og Vibeke Arnholdt 1948 (romanske gravsten), Marianne Linnée Nielsen og Vibeke Michelsen 1990 (inventar og gravminder).

Notebøger. NM2: C. M. Smidt CXLI, udat., s. 64f. (font). Poul Nørlund VIII [1925], s. 3-14 (bygning, inventar og gravminder).

Tegninger og opmålinger: LA Vib: Dispositionsplan for gulvfliser, antagelig 1904. Kgl. bygningsinsp. Århus: Korrespondance og tegninger siden 1924.

Litteratur: MeddÅSt. 1983, s. 124 (orgel).

Historisk indledning ved Lars Bisgaard, beskrivelse af kirkegård og bygning ved Kjeld de Fine Licht, ÷kalkmalet dekoration, inventar og gravminder ved Vibeke Michelsen og orgel ved Ole Olesen. Engelsk oversættelse ved Jean Olsen. Redaktionen afsluttet 1990.

¹ DaRigBr. 2. rk. IX, 64.

² DaMag. 4. rk. II, 42.

³ RA. DaKanc. Fortegn, og div. dok. vedk. kirker og sognekald 1630-1702 (A 28).

⁴ KancBrevb. 16. dec.

⁵ Samme 8. juni 1619. Aflensrgsk. 1645 fremgår, at C. G.s søn Peder havde kirken i varetægt. E. Egeberg: Silkeborg Slot II, 1924, s. 159. Jfr. desuden Kroens Skøder f.eks. 6. marts 1582 og 2. april 1719.

⁶ KancBrevb. 7. feb. 1594 og 24. november 1595.

⁷ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkerne på ryttergodserne 1713-24 (C 3. 1155).

⁸ LA Vib. Ryttergodserne. Skbg. rytterdistrikt. Jordebogsekstrakter og arkivalier vedr. ændringer af godsets omfang 1719-69 (G Ryt. 8. 9) og Landstingets skøde- og panteprot. 1776-79 (B 24. 706).

⁹ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. 1779-86 (B 24. 708). Desuden skøder i Frijsenborg godsarkiv, Hammel.

¹⁰ KancBrevb. 25. sept. jfr. DaAtlas, s. 216.

¹¹ Ændringen skete ved første vakance efter reskript af 19. nov. 1802, Wiberg: Præstehist. nr. 401.

¹² Synsprot. 1862f.

¹³ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700-1803 (C 3. 1166-76).

¹⁴ LA Vib. Præstearkiver. Indk. sager. Hammel-Voldby-Søby.

¹⁵ LA Vib. Provstearkiver. Synsprot. for kirker og præstegårde 1803-19 (C 29F. 4).

¹⁶ LA Vib. Godsarkiver. Frijsenborg kirkeresk. 1854-1922 (G 341. 395-459).

¹⁷ LA Vib. Provstearkiver. Hjelmlev-Gjern hrdr. Synsprot. 1826-1915 (C 32. 2-3).

¹⁸ LA Vib. Godsarkiver. Frijsenborg. Dok. vedr. kirkerne 1860-1923 (G 341. 463) og note 16. - På stedet siges staldbygningen at indgå i en af fløjene i gården Lindholm, øst for kirken.

¹⁹ LA Vib. Godsarkiver. Frijsenborg. Rgsk. vedr. kirkernes vedligeholdelse 1848-52 (G 431. 460).

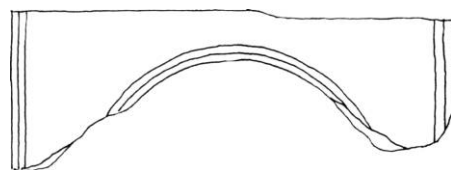

Fig. 22. *Vinduesoverligger, indmuret i soklen på Søbygårds avlsgård (note 22). Skitse 1:20. KdeFL 1990. - Window lintel re-used in the plinth of Søbygård's home farm.

Fig. 23-24. Romanske gravsten nr. 1 og 2 (s. 3539f.). NE fot. 1990. - *Romanesque tombstones.*

²⁰ Abrahamsen: Orientering, s. 57: 7,3°.

²¹ Note 16 og LA Vib. Godsarkiver. Frijsenborg. Afskrifter af kirkesyn 1888-1920 (G 341. 461).

²² Den ene (49x100 cm) har i forsiden en vinduesåbning på 71 cm og kan hidrøre fra koret. Den anden (61x151 cm) stammer vel fra skibet, hvor vinduerne i så fald har været 96 cm brede i facaden.

I soklen på Søbygårds økonomianlæg, navnlig på den nordvendte side, iagttages mange kirkekvadere, herunder en del med skråkant. Desuden er der mindst to vinduesoverligger, begge rektangulære og af grå-rød granit. Den ene måler 48x103 cm og har en åbning, der er 67 cm bred i facadesiden. Den anden er lidt større og udmærker sig ved indristede linier i siderne og langs åbningens bue (fig. 22), jfr. s. 3045.

²³ Note 13. Tårnets eksistens er bevidnet 1591, da en mand faldt ned fra det, Kanc.Brevb. 12. februar.

²⁴ Note 17. Synets bemærkning om, at der ikke var søgt om tilladelse til ombygningen, foranledigede biskoppen til få dage senere (11. august 1843) at rette henvendelse til Danske Kancelli. Efter at have fået sagen forelagt svarede grev Friis 8. sep. kancelliet

bl.a.: »Da jeg troede mig overbevist om de saakaldte Barktages Fortrinlighed og havde ladet en Person oplære i den Kunst at oplægge saadanne, lod jeg med ikke liden Bekostning det opføre paa Søby Kirkes Taarn, som nu findes der. Det er vel muligt, at Collegiets Consens til en saadan Forordning burde have været indhentet ... At Tagets flade Form skulde være mindre passende, kan jeg ikke antage, da Landets første Kirkes Taarn er givet en saadan Form ...« Herefter resolverede kancelliet 30. oktober til biskoppen: »... at det efter de forklarede Omstændigheder kan forblive, hvad sket er«. Da man 24. juni 1844 igen afholdt syn ved Søby kirke bemærkede provsten om det flade tag, at det »synes at staa langt tilbage for den Prydelse, som et Guds Huus har ved sit teglhængte Tag og den øvrige Form, som er forenet med et Kirketaarns udvortes Skikkelse i Almindelighed«. RA. DaKanc. 1. dept. Brevsager 1843 og 1844.

Tårnafslutningen, der svarer til den J. A. Meyer 1816-17 gav kirken i Ringsted (DK Sorø, s. 136, jfr. T. Kaarsted: Fra dansk empires bygningshistorie, Århus 1963, s. 42ff.), henviser, som greven skrev, til den udformning, C. F. Hansen gav tårnet ved Frue kirkes genopbygning efter ødelæggelsen ved bombardementet 1807 (DK Kbh. By, s. 151f.).

²⁵ Noterne 16 og 17 samt LA Vib. Godsarkiver. Frijsenborg. Dok. vedr. kirkerne 1860-1923 (G 341. 463).

²⁶ RA. Rtk. Rgsk. 1559-1660. Lensrgsk. Silkeborg 1614-16.

²⁷ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkerghsk. o.l. vedr. landsogne 1671-1712 (C 3. 2434).

²⁸ Jfr. Kjeld de Fine Licht: Frijsenborgkirker, i Strejfllys over Danmarks bygningskultur, 1979, s. 199-211.

²⁹ Noterne 12 og 16.

³⁰ Note 13 og RA. DaKanc. Koncepter og indlæg til sjællandske registre 1701.

³¹ LA Vib. Godsarkiver. Frijsenborg. Afskrifter af kirkesyn 1888-1920 (G 341. 461).

³² De to tegninger, der kan være udført omkring midten af forrige århundrede, kan ikke tillægges værdi vedr. kirkebygningens enkeltheder. De kendes kun som fotografier, optaget af R. R. Kirkegaard, Hammel, i LA Vib. Godsarkiver. Frijsenborg. Dok. vedr. kirkerne (note 25).

³³ V. Hostrup-Schultz, i JySaml. 4. rk. VI, 337, jfr. endvidere ovenfor †Sminge s. 3315 samt Tvillum, s. 3424.

³⁴ LA Vib. Århus bispearkiv. Rgsk. for rytterdistrikternes kirker 1716-23 (C3. 2439).

³⁵ RA. Rtk. Rgsk. 1660-ca. 1848. Skbg. rytterdistrikts rgsk. 1739-67 (286).

³⁶ Jfr. bl.a. Over Hadsten s. 1823, med henvisninger.

³⁷ Den gamle, beskadigede figur ligger nu på loftet.

³⁸ RA. Rtk. Rgsk. 1660-ca. 1848. Århus stifts rgsk. 1680-94 (261-66).

³⁹ C. S. fik borgerskab 1661, †1687.

⁴⁰ Måske forkortelse for Iesus nazaræus rex iudæorum, jødernes konge? Indskriften rimeligvis tilføjet af J. P. Sørensen, jfr. Voldbys alterkalk.

⁴¹ Jfr. kirker på Horsens-Vejle-egnen, Korning, Ølsted, St. Dalby og Hornstrup, se Mackeprang: Døbefonte s. 281. - Sml. også karmsten i Trige (s. 1709) og billedkvader i Vitten (s. 1790).

⁴² Den godsrige C. G., der ejede Søbygård 1608, var forlenet med Lønborg bispegård i Nr. Horne hrd., Ringkøbing amt. Han var død mellem 19. marts 1634 og 21. jan. 1635, da sønnen, Peder Gersdorffs afdøde forældre omtales (KancBrevb.).

⁴³ Jfr. bl.a. Tvilums $\dagger$ malierier (s. 3427 med fig. 42).

⁴⁴ LA Vib. Ryttergodserne. 1724-35. Synsprotokol for de rep. kirker i Skbg., Dronningborg og Kolding rytterdistrikter (GRyt. 7.1).

⁴⁵ Om C. A. D. (*1805, $\dagger$ 1893) se: Arne Gammelgaard: Fælles fremgang. Fra Hammel-kanten 1875-1925, Hammel 1986, s. 90f.

⁴⁶ Uldall: Kirkeklokker s. 8.

⁴⁷ RA. Rtk. Rgsk. indtil 1559. 1528-29. Fortegn, over indkrævede klokker. 4.

⁴⁸ Note 12, jfr. Jyllandsposten 9. juli 1904, der omtaler en undersøgelse af grunden under stenen, hvor der fandtes en del menneskeknogler.

⁴⁹ H. C. R. død nævnte år.

SUMMARY

The little church of Søby is built of granite ash-lars and dates from the beginning of the 13th century. Around the year 1500 a vault was put up in the chancel and a tower added to the west end of the church. The spire on the tower was constructed 1857. During the restoration in 1866 a porch on the south side of the nave was demolished and the entrance transferred to the tower.

The church contains more relics from its early history than ordinarily found: a Romanesque

font of granite with an unusual carved portrayal of Christ, a contemporary bell with no inscription, and two granite tombstones. All that survives of the later fittings is a pulpit from 1630 which, like the pulpits at Linå and Dallerup, is presumable by "Jesper the painter" a local wood-carver. The rest of the furnishings is mostly the result of restorations in 1866 and c. 1892, undertaken by the artisans usually employed by Frijsenborg Manor.

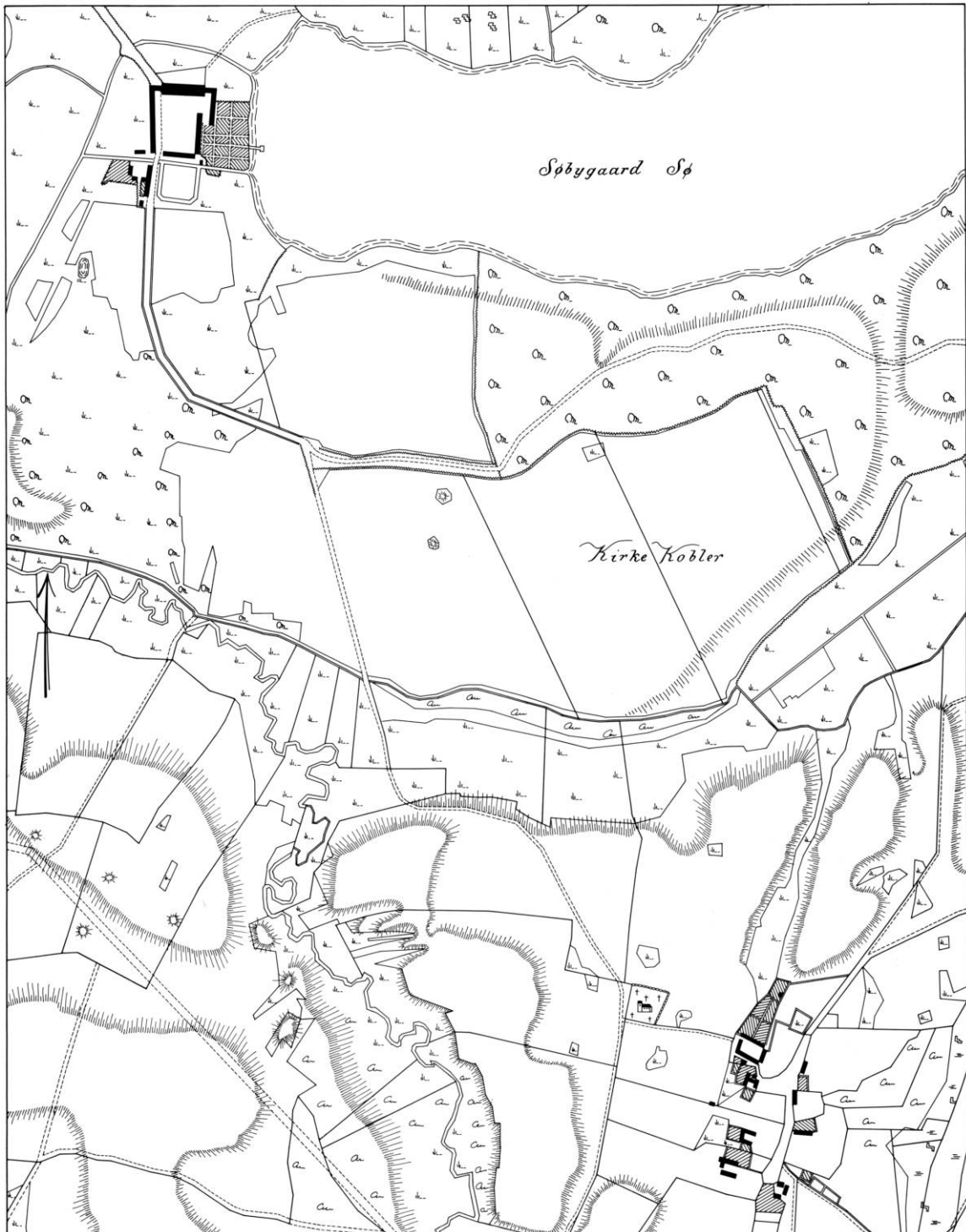

Fig. 25. Matrikelkort 1:10000 over området ved Søbygård (øverst til venstre) og landsbyen Svenstrup (nederst til højre) med Søby kirke. Der indgår arealer under følgende ejerlav (fra oven): Aptrup (E. H. (?) Lange 1815), Sall (Ole (?) Munch 1782), Søbygård (Jens Grouleff 1799), Møgeiby og Svenstrup (begge G. W. von Sponneck 1816). Rettelser til 1862. Kopieret af Jørgen Wichmann 1990. - Map of the area around the manor Søbygård and the village of Svenstrup where the church of Søby is located.